

طرحنامه کرسی ترویجی

۱. مشخصات ارائه دهنده (گان):

نام و نام خانوادگی:	سیده منا موسوی
میزان تحصیلات:	دکتر
رشته تحصیلی:	کلام
مرتبه علمی:	استادیار
نام و آدرس محل اشتغال:	قم، بلوار الغدیر، دانشگاه قم
شماره تلفن:	۰۹۱۲۵۵۲۴۵۸۱
آدرس ایمیل:	Mon_2004_m@yahoo.com
شناسه ORCID:	۹۹۸۸-۱۱۶۷-۰۰۰۳-۰۰۰۰

۲. عنوان کرسی:

عنوان فارسی: "عصمت امام از بدو ولادت: تحلیل محتوایی آیات صادقین، ابتلاء، تطهیر؛ با رویکرد تبیینی"

عنوان انگلیسی: "The Infallibility of the Imam from Birth: A Content Analysis of the Verses of the Sadeqin, Ebtela, and Motahharin; With an Explanatory Approach"

عنوان عربی: «عصمة الإمام من الولادة: دراسة تحليلية لمضمون آیات الصادقین، والابتلاء، والتطهير، مع منهج تبیینی»

۳. خلاصه طرحنامه: (حداقل ۱۰۰۰ و حداکثر ۲۵۰۰ کلمه):

الف. شرح موضوع: موضوع کرسی ترویجی بطور دقیق و علمی شرح داده شود. یکی از مهم ترین ویژگی های امام عصمت است. اکثر قریب به اتفاق امامیه عصمت را ویژگی و شرط امام می دانند به اعتقاد شیعه امامیه امام به جهت برخورداری از شأن هدایت گری و جانشینی منصب رسالت و برخورداری از مرجعیت دینی و علمی، به ضرورت عقلی از عصمت برخوردار است. عصمت را از زوایای مختلف، همچون بازه زمانی، متعلق، منشأ و نوع عصمت به لحاظ ملکه یا لطف بودن می توان کاوید. اما گستره زمانی و متعلق عصمت معرکه آراء قرار گرفته است. برخی متکلمین به عصمت امام در دوران امامت قطع دارند و نسبت به قبل از آن توقف کرده اند.^۱ البته جناب مفید در اثر دیگرش به عصمت امام قبل از امامتش تصریح کرده است. اما در ادامه در این باره توقف می کند. او در ظاهر، سخن را مبهم می گذارد و می گوید امام از زمانی که خداوند عقلش را کامل کرده است عصمت دارد.^۲ برخی تنها به گستره عصمت از حیث متعلق اشاره کرده اند و امام را از همه انواع گناه و پلیدی و خطا مصون می دانند. اما گستره زمانی

^۱. مفید، محمد بن نعمان، اوائل المقالات، ص ۶۵.

^۲. همو، تصحیح الاعتقادات، ص ۱۲۹-۱۳۰.

باسمه تعالی

عصمت (پیش از تصدی امامت) را مبهم گذاشتند.^۳ اما قول مشهور و مورد اتفاق امامیه این است که امام پیش از تصدی مقام امامت و از کودکی نیز دارای عصمت است.^۴

در این باره برخی به عصمت امام از زمان طفولیت تا آخر عمر تصریح کرده‌اند.^۵ درباره برخی دیگر که صراحتاً به این گستره زمانی اشاره نکرده‌اند، می‌توان گفت از آنجا که ایشان اجماع امامیه بر عصمت انبیا را، از بدو تولد می‌دانند،^۶ و امام، منصوب از جانب خداوند^۷ و خلیفه پیامبر است،^۸ پس ظاهراً از نظر ایشان عصمت امام هم باید از ابتدای تولد باشد.

با فرض امکان عقلی و حتی لزوم عصمت از بدو تولد، و موهبتی دانستن عصمت، این پژوهش در پی آن است که آیا قرآن بر این مساله دلالت دارد؟ تا کنون درباره اثبات اصل عصمت امام به آیات متعددی از قرآن استناد شده است. (مانند آیه ابتلا، آیه اهل الذکر، آیه اولی الامر، آیه صادقین، آیه تطهیر، آیه اعتصام به حبل الله و...) اما حوزه پژوهشی این مقاله از نظر موضوع، اثبات عصمت امام از بدو تولد است و از جهت متن و محدوده مورد بررسی جهت استناد، آیات صادقین، ابتلا و تطهیر است.

مساله مورد پژوهش در اینجا، بررسی گستره زمانی عصمت امام از بدو تولد به استناد دلالت برخی آیات قرآن است. که مورد اختلاف درون‌مذهبی واقع شده است.

چالش و سوال اصلی این است که بر اساس آیات قرآن، عصمت امام چه دوره‌ای از زندگی او را دربرمی‌گیرد؟ آیا از آیات قرآن می‌توان عصمت از بدو تولد را استنباط کرد؟

فرضیه نویسنده آن است که از میان آیات متعددی که در باب عصمت امام مورد استناد قرار گرفته است، بررسی و تحلیل تبیینی دست‌کم این سه آیه مورد بحث در این مقاله، به روشنی و به قطع، عصمت امام پیش از تصدی امامت و از دوران کودکی را به دست می‌دهد.

با اثبات عصمت از بدو تولد به استناد آیات قرآن (شیوه تبیینی)، نمونه‌ها و شواهد نقضی که گاه از امامان گزارش داده می‌شود به تناقض ظاهری، مصلحت‌سنجی و رفتار حکیمانه مطابق شرایط و مقتضیات همچون سنجش ظرفیت مخاطب، آموزش مخاطب، رفتار بر طبق عرف و عادت (نه مطابق علم و عصمت امامتی) و... حمل و تفسیر می‌گردد.

ب. **سوابق دانشی:** تاریخچه موضوع و سوابق نظری و دانشی موجود در این زمینه چیست و جایگاه موضوع حاضر کجاست؟

درباره اثبات اصل عصمت و لزوم و ضرورت و اهمیت آن و حتی درباره گستره زمانی و گستره تعلقی عصمت، پژوهش‌های متعددی انجام شده است.

اما یا تطبیقی بوده است، مانند:

- بررسی گستره عصمت رسول خدا در تفسیر جامع‌البیان و مجمع‌البیان، طیب حسینی و دیگران، ۱۴۰۰، مجله مطالعات تطبیقی قرآن و حدیث.

یا به بررسی مساله عصمت انبیا پرداخته شده است، مانند:

^۳. صدوق، محمد بن علی، الاعتقادات، ص ۹۶؛ لاهیجی، عبدالرزاق، سرمایه ایمان، ص ۱۱۵.

^۴. علم‌الهدی، مرتضی، تنزیه الانبیاء، ص ۲؛ حلی، حسن بن یوسف، نهج الحق و کشف الصدق، ص ۱۶۴؛ مظفر، محمدحسن، دلائل الصدق، ص ۲۵۰؛ مجلسی، محمدباقر، بحار الانوار، ۹۰/۱۱-۹۱؛ ۲۵/۲۰۹، ۳۵۱-۳۵۰.

^۵. طوسی، محمد بن حسن، الرسائل العشر، ص ۹۸؛ مظفر، محمدرضا، عقائد الامامیه، ص ۶۷.

^۶. مقداد، جمال الدین، اللوامع الالهیه، ص ۲۴۵؛ نباطی، علی بن محمد، الصراط المستقیم، ۵۰/۱.

^۷. مقداد، همان، ص ۳۲۱؛ نباطی، همان، ۶۲/۱.

^۸. مقداد، ص ۳۱۸.

- عصمت انبیا، ماهیت و حدود آن در تفسیر المیزان و تفسیر من وحی القرآن، سیدمهدی رضایی و دیگران، ۱۳۹۸، پژوهش‌نامه امامیه. یا از دیدگاه مذاهب یا یک شخصیت انجام شده است، مانند: - گستره عصمت انبیا از دیدگاه مذاهب اسلامی، صفدر رجب و دیگران، ۱۴۰۱، مجله پژوهش‌های مذاهب کلامی. - گستره عصمت انبیا از دیدگاه فخررازی، علی‌رضا پارسا، ۱۳۹۴، مجله پژوهش‌نامه فلسفه دین. یا با رویکرد تحلیلی در صدد بررسی نقطه شروع و سیر تکاملی براهین قرآنی عصمت بوده است، مانند: - بازخوانی براهین قرآنی عصمت در قرون نخستین، محمد حسین فاریاب، ۱۳۹۸، معرفت کلامی. این موارد تنها گوشه و نمونه‌ای از پژوهش‌های فراوان در باب عصمت است. . اما پژوهشی مستقل که صرفاً به استناد آیات قرآن، به ویژه این سه آیه مذکور، به شیوه تبیینی، محدوده زمانی عصمت از بدو تولد را نشانه رفته باشد و به اثبات آن بپردازد، یافت نشد. یکی از موارد اهمیت این نوع پژوهش، رویکرد تبیینی آن است. به این منظور که برای جامعه درون مذهبی (صرف نظر از دیدگاه مذاهب دیگر) به استناد قرآن و روایات مساله مورد پژوهش مورد تحلیل و واکاوی قرار گیرد.
ج. موارد نوآوری: ضمن بیان دانش موجود، نوآوری طرح‌نامه بطور واضح و روشن تعیین شود. پژوهشی مستقل که صرفاً به استناد آیات قرآن، به ویژه این سه آیه مذکور، به شیوه تبیینی، محدوده زمانی عصمت از بدو تولد را نشانه رفته است و به اثبات آن می‌پردازد، جنبه نوآوری طرح است.
د. فرایند: فرایندی که در آن فرضیه/ایده/مدل/ نظریه حاصل شده است، بطور دقیق شرح داده شود. شیوه پیش گرفته‌شده در این ایده، رویکرد تبیینی با بهره‌گیری از شواهد قرآنی است. رویکرد تبیینی شیوه نوین پژوهش در مسائل کلامی است. در این رویکرد پژوهشگر به استناد آیات و روایات به استنباط و استخراج گزاره‌های کلامی و سپس به تبیین و تحلیل و اثبات آنها می‌پردازد. این رویکرد، نوعاً در برابر رویکرد تطبیقی قرار می‌گیرد. در این پژوهش ابتداءً و اساساً با مراجعه به لغت، فرهنگ مصطلحات قرآنی، ادبیات و فنون بلاغت عربی به فهم و تحلیل مفردات و مدلول آیات در ارتباط با گستره زمانی عصمت پرداخته می‌شود. گرچه و البته به شواهد و مؤیداتی از عقل، نقل، تاریخ و نیز نظرات مفسرین، در این فهم و تبیین، استشهاد و ارجاع خواهد داشت. ساختار و مدل پژوهش ذیل هر آیه بدین گونه است که نخست مفردات آیه و سپس تحلیل و استدلال بیان می‌شود. گاه به مناسبت بحث مصداقی نیز پیش کشیده خواهد شد.
ه. منابع: فهرست منابعی که در متن ارجاع داده شده است، آورده شود. ۱. حلی، حسن بن یوسف، نهج‌الحق و کشف‌الصدق، بیروت: دارالکتاب، ۱۹۸۲م. ۲. طوسی، محمد بن حسن، الرسائل العشر، قم: جامعه مدرسین، ۱۴۱۰ق. ۳. صدوق، محمد بن علی، الاعتقادات، قم: المؤتمر العالمی، ۱۳۷۱. ۴. علم الهدی، مرتضی، تنزیه‌الانبیا، قم: شریف‌رضی، بی‌تا. ۵. لاهیجی، عبدالرزاق، سرمایه ایمان، چاپ سوم، تهران: انتشارات الزهراء، ۱۳۷۲. ۶. مجلسی، محمدباقر، بحار الانوار، بیروت: دار احیاء التراث العربی، ۱۴۰۳ق. ۷. مظفر، محمدحسن، دلائل‌الصدق، قم: موسسه آل‌البیت، ۱۴۲۲ق. ۸. مظفر، محمدرضا، عقائدالامامیه، قم: انصاریان، ۱۳۸۷.

باسمه تعالی

۹. مفید، محمد بن نعمان، اوائل المقالات، بیروت: دارالمفید، ۱۴۱۴ ق.م
۱۰. مفید، محمد بن نعمان، تصحیح الاعتقادات، بیروت: دارالمفید، ۱۴۱۴ ق.
۱۱. مقداد، جمال الدین، اللوامع الالهیه، قم: انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی، ۱۳۸۰.
۱۲. نباطی، علی بن محمد، الصراط المستقیم الی مستحق التقدیم، تهران: مکتبه مرتضویه، ۱۳۸۴ ق.